

บทที่ 1

บทนำ

1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“...เด็กเป็นผู้ที่ได้รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการธำรงรักษาความผาสุกสงบของบ้านเมือง ดังนั้นเด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาความคิดจิตใจให้ประณีตเรียบร้อยสุจริตและมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุผล หน้าที่นี้เป็นของทุกคน ที่จะต้องร่วมมือกระทำโดยพร้อมเพรียงสม่ำเสมอ คือผู้ที่เกิดก่อน ผ่านชีวิตมาก่อน จะต้องสงเคราะห์ อนุเคราะห์ผู้ที่เกิดตามมาภายหลังด้วยการถ่ายทอดความดีและประสบการณ์อันมีค่าทั้งปวงให้ด้วยความเมตตาเอ็นดูและด้วยความบริสุทธิ์ใจให้เด็กได้ทราบได้เข้าใจ และที่สำคัญที่สุดให้รู้จักคิดด้วยเหตุผลที่ถูกต้องจนสามารถเห็นจริงด้วยตนเองได้ในความเจริญและความเสื่อมทั้งปวง

โดยนัยนี้ บิดามารดาจึงต้องสอนบุตรธิดา ที่จึงต้องสอนน้อง คนรุ่นใหญ่จึงต้องสอนคนรุ่นเล็กแลเมื่อคนรุ่นก่อนเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จึงต้องสอนคนรุ่นต่อไป อย่างไม่ให้ขาดสาย ความรู้ ความดี ความเจริญงอกงามทั้งมวลจึงจะแผ่ไพศาลไปได้ ไม่มีประมาณ เป็นพื้นฐานของความพัฒนาผาสุกอันยั่งยืนสืบไป” ข้อความที่หยิบยกขึ้นมานี้เป็นตัวอย่างพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เนื่องในงานปีเด็กสากล พุทธศักราช 2522 พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชน เพราะบุคคลเหล่านี้จะเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชาติต่อไปในอนาคต จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอบรมเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม

พิชัย วาสนาสง (2522) ได้เปรียบเทียบการเรียนรู้และการรับรู้ของเด็กว่า เด็กเปรียบได้ดั่งกระดาษซับคุณภาพเยี่ยม ไม่ว่าจะใช้หมึกสีอะไรรับได้ทั้งนั้น เด็กซึ่งมีสภาวะของจิตใจและสมองเพียงเท่ากระดาษซับที่ไม่รู้จักปฏิเสธดูดซับ เด็กไม่มีความคิดอ่านที่เปรียบเทียบความถูกกับผิดเพราะเด็กไม่มีประสบการณ์ของชีวิตที่จะชี้ว่าความถูกให้คุณ ความผิดให้โทษ เด็กยอมเรียนรู้และจำประสบการณ์ได้แม่นยำ ถ้าเหตุการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นและมีโทษให้กับตัวเอง สัญชาติญาณจึงให้เด็กจดจำ เรียนรู้ได้รวดเร็วและแม่นยำ ภาวะของเด็กเล็กตั้งแต่ 4 ขวบ ถึง 12 ขวบ จึงไม่ผิดอะไรไปกว่ากระดาษซับหรือฟองน้ำ อันพร้อมจะดูดซับรับทุกอย่างที่เข้าใกล้ตรงนี้เองที่สื่อมวลชนเข้าไปมีอิทธิพลต่อการซึมซับรับรู้ของเด็ก

เนื่องจากเด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต หลายฝ่ายต่างได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็ก ดังจะเห็นได้จากความพยายามในการปรับปรุงแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้พัฒนาไปตามยุคสมัย การร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ การปฏิรูปการศึกษาที่ได้พยายามให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีความรู้เท่าทันกับสังคมและโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในยุคแห่งการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารเช่นนี้ นอกจากบทบาทของผู้ปกครองที่มีหน้าที่ช่วยเหลือเด็กในการเรียนรู้แล้ว สื่อมวลชนได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้วยเช่นกัน แต่บางครั้งอิทธิพลของสื่อมวลชนก็อาจทำร้ายเด็กได้ถ้าหากเด็กรับรู้สิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะเด็กยังขาดวุฒิภาวะในการแยกแยะวิเคราะห์เนื้อหาสื่อได้ดีพอ ดังนั้นหน้าที่นี้จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ปกครองที่จะต้องส่งเสริมเด็กให้ได้รับความรู้ที่ถูกต้องเพราะผู้ปกครองเป็นผู้ที่ใกล้ชิดเด็กที่สุด

เด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยยึดถือแบบอย่างจากคนใกล้ชิด เด็กมีพัฒนาการการเรียนรู้แตกต่างกันไปตามช่วงอายุ เช่น วัยเด็กตอนต้น (2-6 ปี) เป็นวัยที่ยังไม่มีวุฒิภาวะในการแยกแยะความแตกต่างระหว่างโลกแห่งความจริงและสิ่งที่ปรากฏอยู่ในโทรทัศน์ได้ดีพอ ขณะที่วัยเด็กตอนกลาง (6-10 ปี) จะเรียนรู้หรือเข้าใจในเนื้อหาสื่อได้ดีขึ้น ต้องอาศัยผู้เล่า (narrator) มาเล่าให้ฟังหรืออธิบายให้ฟัง ผู้ปกครองจึงควรมีส่วนร่วมในการใช้สื่อโทรทัศน์ของเด็กเพื่อจะได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่เด็ก เพราะในบางครั้งการนำเสนอเนื้อหาที่มีความรุนแรงในสื่อโทรทัศน์อาจเกิดขึ้นจากความไม่ได้ตั้งใจของผู้ผลิต เช่น รายการบันเทิงที่ตัวละครมีการตีศีรษะกันเพื่อเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชม รายการโชว์ที่อาจมีการเตะ ต่อยกัน เพื่อแสดงความสามารถของผู้แสดง หรือแม้กระทั่งรายการการ์ตูนที่ตัวละครตบต่อยกันเพื่อเรียกความสนใจและความสนุกสนานจากเด็กๆ ซึ่งแนวทางป้องกันพฤติกรรมการเลียนแบบที่อาจเกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเด็กนั้น คือผู้ปกครองจะต้องให้คำแนะนำที่ถูกต้อง และช่วยเด็กในการเข้าใจเนื้อหาสื่อตามพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย

นอกจากครอบครัวจะมีบทบาทในการเรียนรู้ของเด็กแล้ว สถาบันต่าง ๆ ในสังคมต่างมีส่วนในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กด้วย เช่น โรงเรียน ศาสนา และสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนประเภทวิทยุโทรทัศน์เพราะธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์ที่เข้าถึงง่ายที่ถึงแม้ปัจจุบันจะมีสื่อที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา เช่น อินเทอร์เน็ต เครื่องเล่นซีดี วีซีดี และคอมพิวเตอร์ แต่สื่อโทรทัศน์ก็ยังได้รับความนิยมมากที่สุด

มาริษา (2548) ได้อ้างถึงผลการศึกษาของนายแพทย์วัลลภ ปิยมโนธรรม หัวหน้าศูนย์ให้คำปรึกษา (จิตวิทยาเด็ก) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่กล่าวถึงข้อมูลการวิจัยที่เฉลียวออกมาเป็นตัวเลขว่าเด็กสามารถจดจำ หรือเรียนรู้จากภาษากาย 55 เปอร์เซ็นต์ ทั้งจากทางหน้าตา ท่าทาง ใบหน้า การกระทำ การหายใจ สีหน้า นอกจากนี้ยังเรียนรู้จากน้ำเสียง การพูด หรือจากการฟังอีก 38 เปอร์เซ็นต์ และที่เหลืออีก 7 เปอร์เซ็นต์เป็นการจดจำ และการเรียนรู้จากการอ่าน ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวมานั้น เห็นได้ว่าสื่อทางโทรทัศน์จะมีอิทธิพลกับการเรียนรู้สูงมาก เพราะโทรทัศน์สื่อสารโดยใช้ทั้งภาพและเสียงเป็นหลัก

ดังนั้น แม้รายการโทรทัศน์จะจัดให้มีการขึ้นข้อความเตือนระหว่างออกอากาศ หรือแม้แต่คำพูด คำอธิบายของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ก็แทบไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย เพราะถูกภาษาท่าทาง กลบความสำคัญไปหมด เพราะเด็กจะจำภาพที่สื่อออกมาได้ง่ายและมากกว่าอยู่แล้ว ถ้าพบเห็นภาพรุนแรงที่มีลักษณะซ้ำ ๆ เด็กจะสามารถจดจำได้จากจิตใต้สำนึก และเกิดการพฤติกรรมเลียนแบบ โดยจะสามารถแสดงออกเป็นการกระทำที่รุนแรงไปโดยอัตโนมัติ หรือโดยไม่รู้ตัว

สื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันมากขึ้น หลายฝ่ายจึงได้ตระหนักในอิทธิพลสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อมวลชนประเภทวิทยุโทรทัศน์เพราะเป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง สามารถดึงดูดความสนใจผู้รับสารไม่จำกัดเพศ วัย หรือระดับการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็นเด็กและเยาวชน เพราะเป็นกลุ่มที่ยังไม่มีวิจารณญาณในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นได้ดีพอ ถ้าหากเด็กหรือเยาวชนนั้นเสพสื่อโดยขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครอง อาจเกิดพฤติกรรมการเลียนแบบที่ไม่คาดฝันได้ ดังเช่น ชาวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเลียนแบบโทรทัศน์ของเด็กและเยาวชนแทบทั้งสิ้น อย่างกรณีชาวเด็กเสียชีวิตเพราะอยากเลียนแบบหนัง จึงผูกคอโซวี่เพื่อน หรือเด็ก 4 ขวบยิงเด็กวัย 9 ขวบตาย เพราะอยากเป็นเหมือนพระเอกในละคร แม้กระทั่งชาวเด็ก ป. 3 จับเพื่อนนักเรียนหญิงซึ่งผิดในช่วงพักเที่ยง ซึ่งจากผลการสอบสวน พบว่า เด็กเคยดูหนังไปกับพ่อที่บ้าน เพราะเด็กขาดวิจารณญาณในการรู้ผิดชอบชั่วดี เมื่อมีโอกาสรับสื่อซ้ำ ๆ การรับรู้นั้นก็จะเปลี่ยนไปสู่พฤติกรรมการเลียนแบบ โดยปราศจากการไตร่ตรองว่าการกระทำนั้นเหมาะสมหรือไม่ หน้าที่นี้จึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองในการอธิบาย แนะนำ สั่งสอน และควบคุมเด็ก ตลอดจนการเป็นแบบอย่าง หรือการให้คำแนะนำที่ดีในการดูรายการโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสามารถรู้จักเลือกรับสื่อได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อภายในบ้าน (Domestic Media) ที่เด็กได้มีโอกาสดูมากที่สุด ช่วงเวลาในการแพร่ภาพก็ยาวนาน และผู้ปกครองก็สนับสนุนให้เด็กดูโทรทัศน์มากกว่าการออกไปวิ่งเล่นนอกบ้าน รวมทั้งอาจใช้โทรทัศน์เป็นพี่เลี้ยงเด็กแทนตนเอง จึงไม่น่าแปลกในที่ผลการวิจัยส่วนใหญ่รายงานว่ากิจกรรมที่เด็กทำมากที่สุด คือ การดูโทรทัศน์

มักจะมีผู้กล่าวกันเสมอว่า โทรทัศน์เปรียบเสมือนดาบสองคม คือให้ผลทั้งในทางดีและทางร้ายต่อความคิด ความเชื่อ ทศนคติ การเรียนรู้และพฤติกรรมของเด็ก ทางดีก็คือ โทรทัศน์ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และรับรู้ของเด็กและเยาวชนให้กว้างขวางขึ้น ทั้งยังมีส่วนในการช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ยกระดับความรู้ ความคิดของเด็กและเยาวชน แต่ในทางตรงกันข้ามโทรทัศน์อาจเป็นสิ่งทำลายเด็กได้ ถ้าหากเด็กรับเอาเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมสำหรับตัวเองจากโทรทัศน์ หรือเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากโทรทัศน์ ดังนั้นจึงควรมีการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเกราะป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเด็กในการดูโทรทัศน์ โดยเริ่มจากพฤติกรรมง่าย ๆ คือ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์กับเด็กที่บ้าน

นับเป็นนิมิตหมายอันดีแก่เด็ก เยาวชน และครอบครัวไทย เมื่อมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 เห็นชอบในแนวทางและมาตรการการใช้สื่อของรัฐเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและครอบครัว โดยกำหนดให้สื่อโทรทัศน์ จัดสรรส่วนเวลา สำหรับเนื้อหาสาระของรายการเพื่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว ร้อยละ 10 – 15 ของเวลาออกอากาศในช่วงเวลาไพรม์ไทม์ ตามสโลแกนที่ว่า "18.00-22.00 น. อย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต้องมีรายการดี ๆ ให้ลูกหลาน" นับเป็นนโยบายสำคัญ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง ไม่เฉพาะผู้ทำงานด้านสื่อสารมวลชนเท่านั้น เพราะนโยบายดังกล่าวมุ่งเน้นประโยชน์ อันจะเกิดแก่เด็ก เยาวชน รวมทั้งครอบครัวด้วย

แม้ว่าทุกสถานีจะเพิ่มรายการสำหรับเด็กลงในช่วงไพรม์ไทม์ เวลาดีที่ทุกคนในครอบครัวนั่งหน้าจอโทรทัศน์ด้วยกัน แต่ด้วยสัดส่วนหนึ่งต่อสี่ หมายความว่าเด็ก ๆ ก็ยังได้ดูรายการสำหรับผู้ใหญ่กับพ่อแม่ ซึ่งทำให้เด็ก ๆ ที่ยังขาดวิจารณญาณซึมซับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับวัยของตนจากภาพที่เห็นในรายการผู้ใหญ่ได้อยู่ดี เพื่อแก้ปัญหาในในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น อังกฤษ อเมริกา และออสเตรเลียจึงได้มีการจัดระเบียบรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ในช่วงเวลาที่กำหนดให้เป็นเวลาสำหรับครอบครัวด้วยการแบ่งประเภทรายการ โดยมีอายุของผู้ชมเป็นตัวตั้ง หรือที่เราเรียนทับศัพท์ว่า Rating (ราชพร เหล่าวานิช, 2547ก: 10) หรือ การจัดระบบ PG สำหรับบางรายการที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก หรือ การติดตั้ง V ship (Violence ship) โดย

วิธีการปิดกั้น หรือ Block โปรแกรมบางรายการ ซึ่งผู้ปกครองสามารถตั้งโปรแกรมควบคุม เนื้อหาไว้ที่เครื่องรับโทรทัศน์ตามระดับ V = Violence (ความรุนแรง), S = Sex (เพศ) และ, L = language (ภาษาหยาบคาย) ที่ต้องการได้ ซึ่งเมื่อเทียบกับมาตรการการควบคุมรายการของประเทศที่พัฒนาแล้วจะเห็นว่าประเทศไทยยังให้ความสำคัญต่อการควบคุมรายการโทรทัศน์น้อยกว่ามาก

ขณะที่ทางด้านผู้ผลิตรายการสำหรับเด็กและเยาวชนได้ให้สัมภาษณ์ว่า "การที่จะห้ามเด็กดูนั้นคงเป็นไปได้ เพราะปัจจุบันเด็ก ๆ ดูรายการโดยเฉพาะละครของผู้ใหญ่มาก ผู้จัดรายการทุกคนควรตระหนักว่าเด็ก ๆ กำลังดูรายการของเขาอยู่ คือให้ผู้ผลิตทุกรายการตั้งสมมติฐานว่า เด็ก ๆ กำลังดูรายการคุณอยู่" (นิรมล เมธิสุกุล, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2547)

แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะห้ามเด็กในการใช้สื่อโทรทัศน์ และยังไม่เคยมีกฎหมายฉบับใดที่สามารถห้ามมิให้เด็กดูรายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับผู้ใหญ่ เด็กได้รับการเรียนรู้และเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ จากสื่อทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี สื่อมีอิทธิพลต่อเด็ก(แม้จะไม่ทุกเรื่องและแม้จะเป็นอิทธิพลร่วม) นอกจากนี้เด็กยังได้ความรู้จากเพื่อน ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ฯลฯ ที่โดยส่วนใหญ่ทุกคนตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมของสื่ออันเดียวกัน ทำให้เกิดความยอมรับในค่านิยมเหมือนกัน แต่ผู้ใหญ่จะมีวิจารณญาณในการรับชมมากกว่า ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควรให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่เด็ก

"...สังคมเราไม่สามารถปกป้องเด็ก ๆ และเยาวชนไทยเราได้อีกต่อไป ครอบครัวจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงภาระบทบาทอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการอบรมป่มเพาะ ตักเตือน ตัดอาวูชทางปัญญาให้แก่พวกเขา ครอบครัวจึงเป็นต้นทุนทางสังคม เป็นทุนทางปัญญา เป็นชุมพลที่ตบแต่งป่มเพาะภูมิคุ้มกัน ภูมิต้านทานทางปัญญาให้แก่พวกเขา..." (สัญญาชัย เมฆฤทธิไกร, 2547: 13)

การป้องกันพิษภัยที่เกิดจากสื่อนี้เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของพ่อแม่ที่ไม่เพียงแต่จะต้องอบรมสั่งสอน จัดสภาพแวดล้อมในบ้านเพื่อจัดระเบียบความคิดให้ เพื่อให้ลูกมีสติปัญญา มีวิจารณญาณ รู้จักกาลเทศะ เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันตนเองมิให้ถูกสื่อล่อลวงเม้าเท่านั้น แต่จะต้องเป็นปราการด่านแรกที่จะปกป้องลูกจากพิษภัยของสื่อด้วย หมายถึงว่าพ่อแม่ต้องมีวิจารณญาณมากพอที่จะรู้ถูกผิดชั่วดีด้วยเหมือนกัน วิจารณญาณไม่ได้ถูกกำหนดไว้ในรหัสพันธุกรรม แต่เกิดจากการสะสมที่พัฒนาขึ้นตามวัยจากประสบการณ์ที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดู โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นตัวแปรสำคัญ คนแต่ละคนจึงมีวิจารณญาณไม่เท่ากัน

สภาพแวดล้อมทางสังคม ค่านิยมที่เปลี่ยนไปตามกระแสยังเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ วิจารณ์ญาณของผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงไป สิ่งเหล่านี้เองกลายเป็นจุดอ่อนที่ทำให้พ่อแม่หลายคนมี พฤติกรรมแบบแม่ปูกับลูกปู ที่ไม่เพียงแต่ไม่สามารถถ่วงถ่วงเลือกสรรสื่อที่เหมาะสมกับวัยของ ลูก ๆ ได้เท่านั้น แต่พาลูกเข้าไปสัมผัสภัยสื่อด้วยตัวเองอีกต่างหาก บ้านเรามีพ่อแม่ที่มีพฤติกรรม แบบนี้อยู่มากโดยภาพในชีวิตจริง คือ ขณะที่พ่อแม่โทรททัศน์เป็นสาเหตุของความรุนแรงในเด็ก พ่อแม่ก็ซื้อปืนเป็นของขวัญให้ลูก เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับลูก ทั้ง ๆ ที่พฤติกรรมของพ่อแม่เป็น ส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น (รัชชพร เหล่าวานิช, 2547: 10)

เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของ ครอบครัว โดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯและเขตปริมณฑล การที่พ่อแม่ ต้องออกไปทำงานนอกรบ้าน เป็นสาเหตุให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลาให้กับเด็ก รวมถึงไม่มี เวลาควบคุมปริมาณและเลือกรายการโทรทัศน์ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก แต่ถ้าหากจะเลือกก็จะ เลือกรายการที่กำลังเป็นกระแสนิยมเท่านั้นเพราะจากรายงานการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนเพื่อ การศึกษาและการเรียนรู้ของ มนัสวินี จันทะเลิศ (2546: 23-24) พบว่าการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ใน ครอบครัวของเด็กในพื้นที่กรุงเทพฯ มีความสนใจในรายการโทรทัศน์แตกต่างกัน ดังนี้

1. รายการทั่ว ๆ ไป ที่พ่อแม่หรือคนเลี้ยงดู ไม่เลือกให้เด็กดู ส่วนใหญ่พ่อแม่หรือคนเลี้ยงดู รายการนั้นอยู่แล้วเด็กก็จะอยู่ดูด้วย เช่น รายการละครโทรทัศน์ ข่าว รายการทั่วไป

2. รายการที่ผู้เลี้ยงดูเลือกให้เด็ก ซึ่งมี 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเลือกเพราะต้องการคัด สรรสื่อให้เหมาะสมกับวัยเด็ก และประเภทที่เลือกตามความพอใจของเด็กโดยไม่ได้คาดหวังว่า เด็กจะมีพัฒนาการอย่างไร เพียงแค่รู้สึกที่เด็กชอบดูก็ให้ดู

นอกจากนี้ การสื่อสารในครอบครัว (Family Communication Pattern) เป็นสิ่งที่ต้องให้ ความสำคัญเช่นกัน บรรยากาศภายในครอบครัว ซึ่งรวมถึงเนื้อหาการสื่อสารเพื่ออบรมสั่งสอน และวิธีการสื่อสารของพ่อแม่ผู้ปกครองที่ควรมีความยินดี มีบุคลิกที่ดี อารมณ์แจ่มใส พร้อมทั้งจะ ให้คำแนะนำและการสนับสนุน ทั้งยังช่วยแก้ไขข้อสงสัยให้กับเด็กตลอดจนเปิดโอกาสให้เด็กได้ แสดงความคิดเห็นยอมรับฟังและเคารพในความคิดเห็นของเด็ก ๆ ยังมีผลต่อการใช้สื่อของเด็ก (พัชนี เชนจรรยา และ ประทุม ฤกษ์กลาง, 2539: 2) เพราะจากรายงานผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการ สื่อสารในครอบครัวจะมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของเด็กมากกว่าการเรียนรู้จากสื่อมวลชนที่ มักจะส่งผลทางอ้อม

พ่อแม่และผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนของเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยบุคคลในครอบครัวสามารถแนะนำให้เด็กรู้พฤติกรรมเหล่านี้ และขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมการสื่อสารภายในครอบครัวก็อาจมีส่วนผลักดันให้เด็กมีพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนต่างกันไปด้วย ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับการใช้โทรทัศน์ในครอบครัวที่ผ่านมา พบว่าส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาที่มุ่งประเด็นไปยังกฎระเบียบการดูโทรทัศน์ที่วางไว้มากกว่าการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการสื่อสารภายในครอบครัว ที่อาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็ก วิธีการแนะนำของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการดูโทรทัศน์กับเด็ก ซึ่งทั้งหมดนี้เท่ากับเป็นการศึกษาเรื่องสภาพการสื่อสารที่มีผลต่อการดูโทรทัศน์ในครอบครัว

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็กครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์ของรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็ก และลักษณะการให้คำแนะนำของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ได้ และลักษณะการให้คำแนะนำของผู้ปกครองได้ในอนาคต

1.1 ปัญหาวิจัย

1.1.1 รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็กเป็นอย่างไร

1.1.2 ความสัมพันธ์ของรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็ก และลักษณะการให้คำแนะนำของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์เป็นอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็ก

1.2.2 เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ของเด็ก และลักษณะการให้คำแนะนำของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์

1.3 ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวที่ต่างกันทำให้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลโทรทัศน์ของเด็กมีความแตกต่างกันออกไป และทุกรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการดูแลโทรทัศน์กับเด็กจะให้คำแนะนำเด็กในการดูโทรทัศน์

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ครอบครัวที่เลือกวิจัยจะต้องมีเด็กที่มีอายุระหว่าง 2-9 ปี ที่กำลังอยู่ในการศึกษาและอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตสายไหม

1.4.2 ระยะเวลาที่จะศึกษา คือ เดือน พฤศจิกายน 2547 – มกราคม 2548

1.5 นิยามศัพท์

รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว หมายถึง ลักษณะที่ผู้ปกครองใช้โดยทั่วไปในการสื่อสารพูดคุยภายในครอบครัว แบ่งได้ 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบปล่อยให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย หมายถึง ผู้ปกครองที่สนับสนุนและรับฟังความคิดเห็นของเด็ก โดยอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง เด็กสามารถอภิปราย หรือเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ได้โดยอิสระ เด็กจะมีลักษณะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและมีวิจารณญาณ ผู้ปกครองสนับสนุนให้เด็กมีการแสดงออกและรับฟังเหตุผล รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจ

2. รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบยึดถือสังคมหรือเคารพเชื่อฟัง หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ปกครองไม่ค่อยให้เด็กแสดงความคิดเห็น เป็นลักษณะการสื่อสารในครอบครัวแบบยึดถือสังคม แบบแผนและความกลมเกลียว ไม่ขัดแย้ง

3. รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบผสมผสาน หมายถึง รูปแบบการสื่อสารที่ผสมผสานกันระหว่างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบปล่อยให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผยกับรูปแบบการสื่อสารแบบยึดถือสังคมหรือเคารพเชื่อฟัง เด็กจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันผู้ปกครองก็มีเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นตามสมควร

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลโทรทัศน์ของเด็ก หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้ปกครองใช้ในการดูแลโทรทัศน์ของเด็กในลักษณะต่าง ๆ ซึ่ง แบ่งได้ 3 วิธี คือ

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการควบคุมการดูโทรทัศน์ หมายถึง การกำหนดเวลาหรือเนื้อหาการดูโทรทัศน์ของเด็ก
2. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์กับเด็ก หมายถึง ผู้ปกครองและเด็กดูโทรทัศน์ด้วยกัน
3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพูดคุยกับเด็กเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์ หมายถึง ผู้ปกครองใช้การพูด อธิบาย หรือให้คำแนะนำ ในขณะที่ดูโทรทัศน์

ผู้ปกครอง หมายถึง พ่อ, แม่ หรือ ผู้ดูแลเด็กที่มีส่วนร่วมในการดูแลโทรทัศน์ของเด็ก

เด็ก หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 2-9 ปี

ความสัมพันธ์ หมายถึง ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของตัวแปร 2 ตัวแปร ที่เกี่ยวข้องกับการดูโทรทัศน์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลโทรทัศน์ของเด็ก

ลักษณะการแนะนำของผู้ปกครองในการดูโทรทัศน์ หมายถึง วิธีการที่ผู้ปกครองเห็นว่าเหมาะสมและจะเป็นประโยชน์กับเด็กในการดูโทรทัศน์ โดยผู้ปกครองจะให้การแนะนำในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะการให้คำแนะนำแบบแยกแยะ หมายถึง ผู้ปกครองแสดงหรือสอนให้เด็กรู้จักแยกแยะว่าโทรทัศน์สะท้อนโลกแห่งความเป็นจริง หรือต่างจากโลกแห่งความเป็นจริงอย่างไร
2. ลักษณะการให้คำแนะนำแบบยอมรับ หมายถึง ผู้ปกครองให้การสนับสนุน หรือยืนยันสิ่งที่ปรากฏอยู่ในโทรทัศน์ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไรโดยเฉพาะเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม
3. ลักษณะการให้คำแนะนำแบบเติมเต็ม หมายถึง ผู้ปกครองชี้ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการดูโทรทัศน์ ด้วยการเพิ่มอธิบายข้อมูลให้กระจ่างชัดหรือสนับสนุนให้เด็กได้ดูรายการที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดูแลโทรทัศน์กับเด็กมากขึ้น
2. เพื่อนำผลของการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อพัฒนาเด็กและสังคมในอนาคต
3. เพื่อผลที่ได้ในครั้งนี้จะเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาเด็ก ตลอดจนผู้ผลิตรายการในการร่วมมือกันสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับเด็กและครอบครัว
4. เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยเฉพาะการศึกษาในเรื่องการใช้สื่อโทรทัศน์ภายในครอบครัว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย